

**Mesleki Karar Verme Programının Onuncu Sınıf
Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeyleri
Üzerinde Etkililiğinin Sınanması***

**Testing the Effectiveness of the Vocational Decision-
Making Program on 10th-Grade Students' Vocational
Indecision Levels**

Gürcan ŞEKER¹, Alim KAYA²

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü RPD
Anabilim Dalı. gurcanseker@ohu.edu.tr

²Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
alim.kaya@emu.edu.tr

Makalenin Geliş Tarihi: 22.05.2018

Yayına Kabul Tarihi: 17.08.2018

ÖZ

Bu çalışmada, 9. sınıf öğrencilerine yönelik olarak, Kırdök (2010) tarafından geliştirilen bilgiyi işleme kuramı temelli mesleki karar verme grup rehberliği programının 10.sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerindeki etkililiği sınanmıştır. Bu amaçla bir lisenin 10.sınıfında öğrenim görmekte olan 16'sı deney, 16'sı kontrol grubunda olmak üzere 32 öğrenci çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmada 2x2'lik bir split-pilot ya da karışık desen olarak da tanımlanabilen ön test-son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak mesleki karar verme eğitim programı öncesi ve sonrasında mesleki kararsızlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Çakır (2004) tarafından geliştirilen "Mesleki Karar Envanteri" kullanılmıştır. Deney grubundaki öğrencilerle birinci araştırmacı tarafından yürütülen mesleki karar verme programı haftada bir 70-80 dakikalık oturumlar şeklinde 10 oturumda uygulanmıştır. Yapılan analizlerde deney ve kontrol gruplarının ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülürken, son test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark gözlenmiştir. Elde edilen bu bulgu; deney grubundaki öğrencilerin mesleki

* **Alıntılama:** Şeker, G. ve Kaya, A.(2019). Mesleki karar verme programının onuncu sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerinde etkililiğinin sınanması. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 457-476.

Bu çalışma, 26. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

kararsızlık puanlarının, kontrol grubundaki öğrencilerin kararsızlık puanlarına oranla anlamlı bir düşüş gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, araştırma kapsamında sınanan mesleki karar verme programının 10. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinin azaltulmasında etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Bilgiyi işleme kuramı, Meslek kararı verme, Mesleki kararsızlık

ABSTRACT

It was tested in this study to what extent the vocational decision-making program developed for ninth-grade students by Kırdök (2010) based on the information processing theory affected the vocational indecision levels of tenth-grade students. To this end, 32 students attending the 10th grade of a high school were chosen for the study group (16 students in the experimental group and 16 students in the control group.) The research used the pretest-posttest control group design which can also be defined as a 2x2 split-pilot or mixed design. The Vocational Decision Inventory developed by Çakır (2004) was utilized as a data collection instrument to determine the pre- and post-program vocational indecision levels. The vocational decision-making program was implemented by the researcher with the experimental group students in 10 sessions of 70-80 minutes a week. It was concluded in the analyses that there was no significant difference between the experimental and control groups by the pretest score averages whereas a significant difference was discovered by the posttest score averages. This finding shows that vocational indecision scores of the students in the experimental group decreased significantly compared to the scores of the students in the control group. This result indicates that the vocational decision-making program tested in the research was effective on decreasing tenth-grade students' vocational indecision levels.

Keywords: Information processing theory, Vocational decision making, Vocational indecision

GİRİŞ

İnsanın yaşamı boyunca yaptığı seçimler arasında, yaşamında oluşturduğu etki açısından, en önemlilerinden biri de meslek seçimidir. Bu bakımdan bireyin meslek seçimi bir anlamda gelecekteki yaşamını da şekillendirmektedir (Kuzgun, 2000). Meslek seçimine ilişkin kararlar, bireyin yapacağı işi ve mesleği belirlemesinin yanı sıra kişinin yaşamını planlaması ve hayat standartlarını belirlemesi açısından da oldukça önemlidir. Bu bakımdan meslek kararı anlık verilmesi söz konusu olmayan mesleki gelişim süreci sonunda verilmesi gereken bir karardır (Yeşilyaprak, 2013).

Super (1983), meslek seçimi gelişimsel bir süreç olarak tanımlarken özellikle ergenlik yıllarının meslek seçimi açısından kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu

dönem Super'ın gelişim dönemlerinde 'Araştırma Evresi'ne karşılık gelmekte ve bu evrede ergenin yerine getirmesi beklenen gelişim görevi, kendi ilgi ve yetenekleri ile mesleklere ilişkin özellikleri keşfederek bu dönemin sonunda bir meslek seçimi yapabilmektir. Bu bakımdan lise çağının, meslek seçimi konusunda önemli kararların alındığı kritik evrelerden biri olduğu ve bu evrede alınan kararların gencin ileride yapacağı mesleğin belirlemeye başladığı bir dönem olduğu unutulmamalıdır.

Sosyal bilişsel kariyer yaklaşımları içerisinde kategorize edilen bilgiyi işleme yaklaşımının öncüleri olan Sampson, Peterson, Reardon ve Lenz (1999), karar verme sürecinde ergenlik dönemine özgü bu görevlerin yerine getirilmemesinin ileride meslek kararı verme aşamasında zorluklara neden olabileceğini öne sürmektedirler.

Bilgiyi işleme yaklaşımı meslek seçiminde yaşanan kararsızlığın kaynağını, karar verme sürecinde, sürece uygun sorun çözme yaklaşımlarının kullanılmaması olarak görmektedir. Bu nedenle meslek kararı vermeyi bir sorun çözme süreci olarak tanımlamış ve bilgi işleme modelini kariyer gelişim sürecine uyarlayarak, karar vermede yaşanan sorunların çözümünde kullanmıştır (Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004).

Bilgiyi işleme yaklaşımı meslek kararı verme konusunda bilişsel süreçleri dikkate alır. Bu yaklaşıma göre bireyler kendilerini iyi tanırlarsa, mesleklere ilişkin bilgi sahibi olurlarsa ve karar verme becerilerini geliştirebilirlerse etkili meslek kararı verebilir ve mesleki kararsızlık konusunda yaşadıkları problemleri çözebilirler (Peterson, Sampson, Lenz, ve Reardon, 2002). Bu bağlamda bilgiyi işleme yaklaşımı, bilgiyi işleme piramidini (bkz. şekil 1) kullanarak kariyer seçimi ve gelişimi konusunda dört bileşen üzerinde durur. Bu bileşenlerden ilki, 'Kişinin Kendisine İlişkin Bilgi'dir. Burada bireyin kendisine ilişkin değerler, ilgiler ve yeteneklere atıfta bulunulur. İkinci bileşen bireyin seçenekleriyle yani 'İş ve Mesleklere İlişkin Bilgi'dir. Burada mesleklerin gerektirdiği özellikler ve iş dünyasının nasıl organize edildiğine ilişkin bilgiler değerlendirilir. Üçüncü bileşen 'Karar Verme Süreci'dir. Bu bölümde iletişim, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama adımlarını içeren ve İASDU (bkz. Şekil 2) döngüsü olarak adlandırılan genel bir problem çözme süreci kullanılır. Son bileşen ise, verilen meslek

kararı üzerinde duygu ve düşüncelerin gözden geçirildiği, ‘Düşünmeyi Düşünme’ adı verilen bileşendir. Burada meslek seçimi konusunda bireylerin nasıl düşündükleri ve hissettikleri üzerine odaklanılır (Lenz, Reardon, Peterson, ve Sampson, 2001).



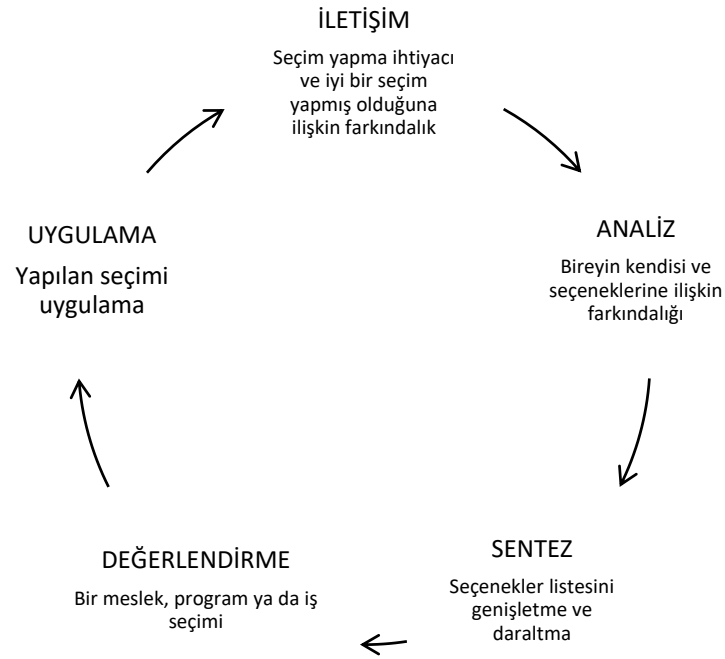
Şekil 1. Bilgiyi İşleme Piramidi

“Applying Cognitive Information Processing Theory”, Lenz, Reardon, Peterson, ve Sampson, 2001, (Eds: Wendy Patton and Mary MacMahon) Career Development Programs: Preparation for Lifelong Career Decision Making, adlı kaynaktan alınmıştır.

Bilgiyi işleme piramidinin tabanında yer alan kişinin kendisine ilişkin bilgiler ile seçeneklere ilişkin bilgileri karar verme becerileri kullanılarak doğru ve etkili bir şekilde işlemeden çözüme ulaşmak zordur. Karar verme süreci basamağı sırasıyla;

iletişim, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama (İASDU) adımlarını içerir (Sampson, Peterson, Reardon, ve Lenz, 2000):

İletişim aşamasında bireyler, çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgiler sayesinde mevcut durum ile arzuladığı durum arasındaki boşluğun farkına varır. Bireyler, analiz sürecinde, tercih edilen mesleğin ve işin özellikleri ile kendisine ilişkin özellikler arasındaki bağı kurarlar. Sentez aşamasında ise seçenekleri genişletme ve daraltma ile ilgilenirler. Değerlendirme aşamasında, her bir seçeneği kendilerine, ait oldukları kültür ile toplumsal-ekonomik maliyetine ve faydalarına göre değerlendirir ve bu değerlendirme sonucunda geçici nitelikte bir ilk seçimde bulunurlar. Uygulama aşaması ise, İASDU döngüsünün son aşamasıdır ve bu aşamada bireyler geçici seçimin uygulanması için gerekli adımları atarlar.



Şekil 2. İASDU Döngüsü

“Applying Cognitive Information Processing Theory”, Lenz, Reardon, Peterson, ve Sampson, 2001, (Eds: Wendy Patton and Mary MacMahon) Career Development Programs: Preparation for Lifelong Career Decision Making, adlı kaynaktan alınmıştır.

Literatüre göz atıldığında, gerek bilgiyi işleme kuramı gerekse diğer kariyer gelişim kuramlarını temel alan, meslek kararı verme ve mesleki kararsızlığa ilişkin yapılan çalışmalarda son yıllarda önemli bir artış olduğu gözlenmektedir (Akkoç, 2012; Creed, Patton, ve Prideaux, 2006; Çakır, 2003; Germeijs, ve Verschueren, 2009; Ginevra, Nota, Soresi, ve Gati, 2012; Lounsbury, Hutchens ve Loveland, 2005; Mutlu, 2011; Yılmaz, 2004).

Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan bilgiyi işleme yaklaşımına ilişkin çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların önemli bir bölümünün karar verme süreci ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalara ayrıntılı olarak bakıldığında, McLennan ve Arthur (1999)’un yaptıkları çalışmada, kadınların kariyer gelişimlerinde bilgiyi işleme temelli problem çözme ve karar verme sürecinin ele alındığı görülmektedir. Saunders, Peterson, Sampson ve Reardon (2000) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlıkları ile depresyon ve akıl dışı inançlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bullock&Yowell, Peterson, Reardon, Leierer ve Reed, (2011), üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada; yaşam stresi, negatif kariyer düşünceleri ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Chason, Bullock-Yowell, Sampson, Lenz ve Reardon, (2013), üniversite öğrencilerinin kariyer düşünceleri, kariyer ilgileri ve kariyer kararsızlık durumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir.

Bilgiyi işleme yaklaşımı temelli betimleyici bu çalışmaların yanında sınırlı sayıda deneysel çalışma olduğu gözlenmektedir. Symes (1998), kariyer kararsızlığı için bilgiyi

işleme yaklaşımını temel alarak geliştirdiği altı oturumluk grup danışması programı sonucunda bireylerin kariyer kararsızlık düzeylerinde anlamlı bir azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çakır (2003) tarafından lise birinci sınıf öğrencilerinin alan seçiminde yaşadıkları kararsızlık problemlerine yardımcı olmak amacıyla bilgiyi işleme yaklaşımının problem çözme aşamalarından yararlanılarak geliştirilen on oturumluk grup rehberliği programı sonucunda öğrencilerin mesleki kararsızlık puanlarının anlamlı olarak azaldığı görülmüştür. Kırdök' ün (2010) bilgiyi işleme temelli grup rehberliği programı ise dokuzuncu sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüş ve programın mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, uygulanan programın öğrencilerin mesleki kararsızlık ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlara ait puanların azalmasında ve mesleki olgunluk puanlarının artmasında etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Osborne (2014) görme engelli yetişkinlerle yaptığı deneysel çalışmada, bilgiyi işleme yaklaşımı temelli grup müdahalesinin olumsuz kariyer düşüncelerinin azalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özetlenen bu çalışmalara bakıldığında bilgiyi işleme yaklaşımı temelli çalışmaların genellikle üniversite öğrencileri ve yetişkinlerle yürütüldüğü ergenlerle yapılan çalışmaların ise sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte lise döneminde bulunan ergenler için meslek seçimi ve mesleki karar oldukça önemlidir. İleride seçmeyi düşündükleri meslek için lise döneminde yapacakları ders seçimleri, onların sınava hazırlanacakları alanı ve bu yolla da tercih etmek istedikleri yükseköğretim programlarını belirlemektedir. MEB (2016)'in 'ortaöğretim kurumları yönetmeliği' ile düzenlediği ders seçim sistemine göre öğrenciler 10. sınıfın sonunda alanlara özgü ders seçimini yapmaktadır. Bu seçim dönemi, kararsızlık yaşayan öğrenciler için daha sıkıntılı bir hal alabilmektedir. Bu bakımdan, uygulanan mesleki karar verme programının, kararsızlık yaşayan 10. sınıf öğrencilerinin ders seçim sürecine yardımcı olabilmesi ve bu süreçle bağlantılı olarak mesleki kararsızlık düzeylerinin azaltılmasındaki etkisinin sınanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde yapılan bu çalışmada, Kırdök (2010) tarafından, 9. sınıf öğrencileri için bilgiyi işleme kuramı temel alınarak geliştirilen mesleki karar verme grup rehberliği programının 10. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerinde etkililiğinin sınanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımını temel alan meslek kararı verme programının 10. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları üzerinde etkisini sınamayı amaçlayan, ön-test son-test modeline dayalı kontrol gruplu yarı deneysel bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Niğde il merkezinde bulunan Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi'nde (Okul adı verilmesi uygun değil) 10. sınıfta öğrenim gören, 16'sı deney, 16'sı kontrol grubunda toplam 32 öğrenciden (%60 kız, % 40 erkek) oluşmaktadır. Deney ve kontrol gruplarını oluşturmak için yukarıda adı geçen okulda 10. sınıfta öğrenim gören toplam 156 öğrenciye, yaşadıkları mesleki kararsızlık düzeylerini belirlemek amacıyla, Çakır'ın (2004) geliştirdiği Mesleki Karar Envanteri uygulanmıştır. Uygulama sonunda tüm grubun mesleki karar envanteri puan ortalaması 75,55 ve standart sapması 25,74 bulunmuştur. Deney ve kontrol grupları, ortalamanın bir standart sapma üstünde (101,29 puan üzeri) puan alan gönüllü öğrenciler arasından tesadüfi yöntemle atanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Mesleki Karar Envanteri

Mesleki Karar Envanteri, lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığını ölçmek amacıyla Çakır (2004) tarafından geliştirilmiştir. Envanter, 5 faktör ve toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Envanterde bulunan 5 faktör; içsel çatışmalar, kendini yeterince

tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ve dışsal çatışmalar olarak tanımlanmıştır. Envanterden toplam puan alınabilmektedir. Envanterin yapı geçerliğini belirlemek için faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen 5 faktör varyansın % 40.53'ünü açıklamaktadır. Ölçeğin madde toplam korelasyon katsayıları. 23 ile. 57 arasında değişmektedir. “Mesleki Karar Envanteri”nin güvenilirlik düzeyi iki yöntemle test edilmiştir. İç tutarlılık düzeyini belirten Cronbach Alfa Katsayısı ise. 85 bulunmuştur. Ayrıca envanterin puan değişmezliği (kararlılık düzeyi) test tekrar test yöntemiyle bulunmuştur. Ölçek uygulamanın yapıldığı 45 öğrenciye beş hafta sonra tekrar uygulanmıştır. İki uygulama puanları arasındaki korelasyon katsayısı ($r= 0.83$) aynı zamanda testin güvenilirliğini de vermektedir. İki yöntemle elde edilen güvenilirlik katsayıları envanterin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Envanterden alınan puanların yüksekliği öğrencinin mesleki kararsızlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Çakır, 2004).

İşlem

Deney ve kontrol grupları oluşturulduktan sonra Niğde Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesinde fizikî olarak uygun olan bir salonda uygulamalar yürütülmüştür. İlk buluşmada öğrencilere meslek kararı verme eğitim programının amaçları ve içeriği hakkında bilgi verilmiş, her öğrenci için çoğaltılan ‘Öğrenci Çalışma Kitapçığı’ (Kırdök, 2015) öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilere her oturumda bu kitapçığı yanlarında getirmeleri konusunda gerekli olan hatırlatma yapılmıştır. Araştırmacı tarafından yürütülen eğitim programı haftada bir 70-80 dakikalık oturumlar şeklinde 10 oturumda uygulanmıştır. Oturum süreçleri kısaca şu şekilde ilerlemiştir:

Oturum-1: İlk oturumun amacı, öğrencilerin programın amacını bilmeleri ve süreçte uyulması gereken kuralları öğrenmeleridir. Bunun yanında verilen ev ödevlerinin zamanında ve eksiksiz yapılmasının önemi anlatılmıştır.

Oturum-II: Bu oturumda öğrencilerin ilgi ve yetenek kavramlarını tanımaları, bunun yanında her öğrencinin kendi ilgi ve yetenekleriyle ilgili bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Oturum-III: Öğrencilerin mesleki değer kavramını anlamaları ve kendi mesleki değerleri hakkında farkındalık kazanmalarının sağlanması amaçlanmıştır.

Oturum-IV: Bu oturumda öğrencilere Holland'ın 'altıgen modeli' ile ilgili bilgi verilmiş ve edindikleri bilgiler doğrultusunda kendi mesleki kişilik tipleriyle ilgili bir fikre sahip olmaları amaçlanmıştır.

Oturum-V: Öğrencilerin ders seçimi ile ilgili uygulama sürecini öğrenmeleri ve yükseköğretim programları ile puan türleri hakkında bilgi sahibi olmaları, lisedeki derslerin üniversiteye giriş sınavı ile ilişkisini bilmeleri amaçlanmıştır.

Oturum-VI: Bu oturumda öğrencilerin mesleklerle ilgili bilgi alabilecekleri kaynakları ve destek sistemleri ile ilgili bilgilendirilmeleri amaçlanmıştır.

Oturum-VII: Öğrencilerin yaşam amacı oluşturmanın ve hedef belirlemenin önemini farkına varmaları ve karar verme sürecinin zorlukları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Oturum-VIII: Düşüncelerin duygu ve davranışlar üzerinde etkili olduğunu fark etmeleri ve buradan yola çıkarak karar vermeyi etkileyen üst biliş süreçlerinin olduğunu öğrenmeleri amaçlanmıştır.

Oturum-IX: Öğrencilerin yaşama ve mesleklere ilişkin ön yargıların farkına varmaları ve mesleklere ilişkin akılcı olmayan düşüncelerin karar verme süreci üzerindeki olumsuz etkilerini bilmeleri, olumsuz mesleki düşünceleri değiştirmeleri amaçlanmıştır.

Oturum-X: Bu oturumun amacı, öğrencilerin İASDU döngüsünü kullanarak mesleki seçim kararını gerçekleştirmelerine yardımcı olmak ve karar verme sürecinde kendisi, ailesi ve yakın çevresi için avantaj ve dezavantajların farkında olmasını sağlamaktır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 24.0 ile yapılmıştır. Verilerin analizine geçmeden önce uygulanacak olan analiz tekniğine karar vermek amacıyla veri seti için normallik varsayımı Shapiro-Wilk testi ile kontrol edilmiş ve varyansların homojenliği için Levene's testi yapılmıştır. Shapiro-Wilk testinden ($df=16$, $p>.05$) elde edilen sonuçlar veri setinin normal dağıldığını ortaya koyarken tablo 1'de yer alan Levene testi sonuçları varyansların homojen dağıldığını göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlar veri seti için normallik ve varyansların homojenliği varsayımının karşılanmış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, deney ve kontrol gruplarının ön-test ile son-test puanlarının karşılaştırılmasında parametrik bir test olan tek faktör üzerinde tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA uygulanmış ve araştırmada hata payı .05 olarak alınmıştır. Bu analizde, işlem gruplarının (deney ve kontrol) temel etkisi, tekrarlı ölçümler (öntest ve sontest) temel etkisi ve grup-ölçüm (2x2) ortak etkisi test edilmektedir. Bu analize göre, grup ve ölçüm ortak etkisinin anlamlı olması deneysel işlemin etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	p
ÖN-TEST	.036	1	30	.850
SON-TEST	.968	1	30	.333

BULGULAR

Bu bölümde deney ve kontrol gruplarının mesleki karar envanteri ön-test ve son-test uygulamalarından aldıkları puanların analizine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk aşamada mesleki karar verme programı uygulamasına geçilmeden önce deney ve kontrol grupları ön-test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin analiz yapılmıştır. Analize geçmeden önce Levene testi (Tablo 1) yapılmış ve varyansların homojen dağıldığı ($p>.05$) görülmüştür.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Puanlarına İlişkin Ortalama Standart Sapma Değerleri ile t Testi Sonuçları

	Grup	N	M	SS	t	p
ÖNTEST	Deney	16	111.93	9.18	.787	.437
	Kontrol	16	109.33	9.62		

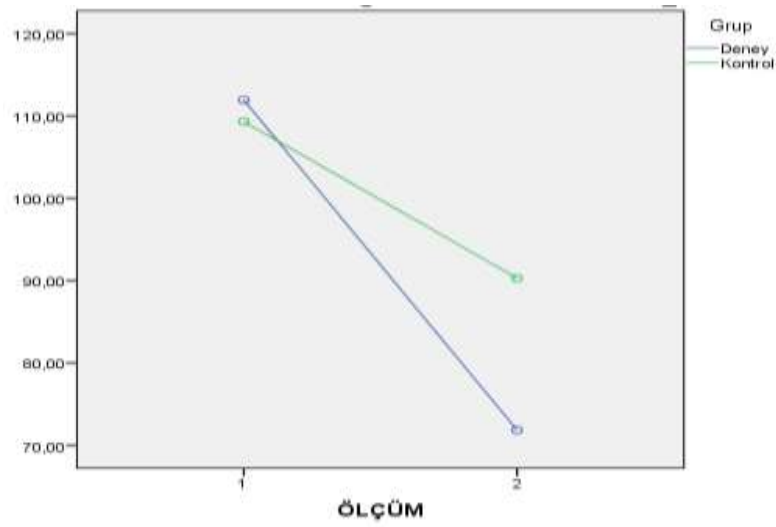
Tablo incelendiğinde; deney ve kontrol grubu öğrencilerinin mesleki karar envanterinden aldıkları ön-test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Elde edilen bu bulgudan sonra, araştırmanın amacı doğrultusunda, uygulanan mesleki karar verme programının öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının azaltılmasında etkili olup olmadığına ilişkin sonuçları elde etmek amacıyla tek faktör üzerinde tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü anova analizi yapılmış ve analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Mesleki Karar Envanteri Ön-Test ve Son-Test Puanlarına İlişkin Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Gruplar arası	11055.235	1			
Grup(D/K)	1000.141	1	1000.141	2.984	.094
Hata	10055.094	30	335.170		
Gruplar içi	21364.501	1			
Ölçüm(Ön-Son)	13953.516	1	13953.516	74.267	.000*
GrupXÖlçüm	1774.516	1	1774.516	9.445	.004*
Hata	5636.469	30	187.882		

Tablo 3'e bakıldığında, farklı işlem gruplarında olma ile farklı zamanlardaki ölçümü gösteren faktörlerin öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1-30) = 9,445, p < .05$). Deney grubundaki öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinde deney öncesine göre görülen değişim, kontrol grubundaki öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerindeki değişimden

farklıdır. Yani uygulanan mesleki karar verme programı sonucunda öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinde bir azalma olduğu bulgusu elde edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının ön-test ve son-test mesleki kararsızlık puan etkileşimleri Şekil 3'te yer almaktadır.



Şekil 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test ve Son-Test Mesleki Kararsızlık Puanları Etkileşimleri

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bilgiyi işleme yaklaşımının temel amacı, gerek mevcut kariyer seçimi gerekse geleceğe yönelik seçimleri için bireyin ihtiyaç duyabileceği problem çözme ve karar verme becerilerini öğrenmesine yardımcı olmaktır (Peterson, Sampson, Reardon ve Lenz, 2003). Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, Kırdök (2010) tarafından bilgiyi işleme

kuramı temel alınarak 9. sınıf öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen mesleki karar verme grup rehberliği programının 10. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerindeki etkililiğinin sınanması olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda deney grubundaki öğrencilere 10 oturumluk mesleki karar verme grup rehberliği programı uygulanmış ve kontrol grubundaki öğrencilere herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Yürütülen bu program sonucunda, her iki gruptaki öğrencilere son-test çalışması olarak mesleki karar envanteri uygulanmıştır. Son-test uygulamasından elde edilen bulgular, bilgiyi işleme yaklaşımı temelli mesleki karar verme programının 10. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerini azaltmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ulaşılan bu bulgu, 9. sınıf öğrencileri için geliştirilen bilgiyi işleme yaklaşımı temelli mesleki karar verme programının 10. sınıf öğrencileri üzerinde de yürütülebileceğini göstermektedir. Özetle, bilgiyi işleme yaklaşımı temelli geliştirilen, mesleki karar verme programının öğrencilerin karar verme becerileri üzerinde olumlu bir katkı sağladığı ortaya konulmaktadır.

İlgili literatürdeki deneysel çalışmalar incelendiğinde, bu araştırmadan elde edilen bulguları destekler nitelikte birçok çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan ilki, bu araştırma kapsamında geliştirmiş olduğu programın sınanıldığı, Kırdök (2010) 'ün yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada mesleki karar verme programı 29'u deney, 30'u kontrol grubunu oluşturan 9. sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Uygulama sonucunda elde edilen bulgular bilgiyi işleme yaklaşımına dayalı mesleki karar verme programının 9. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini yükseltmede, mesleki kararsızlık ve akılcı olmayan düşünceleri azaltmada etkili olduğu ortaya koymaktadır. Çakır (2003), yaptığı çalışmada, bilgiyi işleme yaklaşımının problem çözme aşamalarını kullanarak geliştirdiği 10 oturumluk mesleki karar verme programının 9. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiş ve çalışmasında 'Mesleki Karar Envanteri' ni de geliştirmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, uygulanan programın 9. sınıf öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinin azaltılmasında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Symes (1998) ise, kariyer kararsızlığına ilişkin farkındalık kazandırmak ve karar verme

becerilerini geliştirmek amacıyla üniversite öğrencileri için bilgiyi işleme yaklaşımını temel alarak altı oturumlu bir grup danışması programı geliştirmiştir. Uygulama sonucunda, bireylerin kariyer kararsızlık düzeylerinde anlamlı bir azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Henderson (2009), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, bilgiyi işleme yaklaşımını temel alan kariyer müdahalesi programının fonksiyonel olmayan kariyer düşünceleri, denetim odağı ve meslek kararı verme yetkinliği üzerindeki etkisinin incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, uygulanan programın fonksiyonel olmayan kariyer düşünceleri üzerinde geliştirici bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında programın denetim odağı ve kariyer kararı verme yetkinliği üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Çalışma grubunu görme engelli yetişkinlerin oluşturduğu araştırmasında, Osborne (2014), bilgiyi işleme yaklaşımı temelli grup müdahalesinin görme engelli bireylerin olumsuz kariyer düşüncelerinin azalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sıralanan bu çalışmaların yanında bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımı temel alınarak geliştirilen ve araştırma sonucunda etkililiği ortaya konulan birçok çalışma (Folsom, Peterson, Reardon ve Mann, 2002; Reardon, Leirer, ve Lee, 2007; Reed, Reardon, Lenz, ve Leierer, 2001; Strohm, 2008; Werner, 2003) araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Bu araştırma bulguları bilgiyi işleme temelli kariyer grup programlarının kariyere ilişkin birçok değişken üzerinde olumlu etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, sınanmış olan mesleki karar verme programının ders seçim sürecinde olan 10. sınıf öğrencilerinin karar verme konusunda yaşadıkları problemlerin çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülebilir. 9. sınıf ve 10. sınıf öğrencileri üzerinde sınanmış olan bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımı temelli mesleki karar verme programının, özellikle okul psikolojik danışmanlarının her iki sınıf düzeyinde de rahatlıkla uygulayabileceği bir program olarak işlevsel bir kaynak olabileceği ifade edilebilir.

Bu çalışmanın Anadolu Lisesinde öğrenim gören 10. sınıflar üzerinde yürütülmüş olması araştırmanın bir sınırlılığı olarak görülmektedir. Programın akademik eğitim

veren liseler dışında mesleki ve teknik eğitim veren liselerde uygulanması ve bunun yanında 11. ve 12.sınıf düzeylerinde de yürütülmesi öneri olarak sunulabilir.

KAYNAKLAR

- Akkoç, F. F. (2012). Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlıklarının Bazı Sosyo-demografik Faktörlere Göre İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 215-233.
- Bodenhausen, G. V., & Wyer, R. S. (1985). Effects of stereotypes in decision making and information-processing strategies. *Journal of personality and social psychology*, 48(2), 267.
- Bullock-Yowell, E., Peterson, G. W., Reardon, R. C., Leierer, S. J., & Reed, C. A. (2011). Relationships among career and life stress, negative career thoughts, and career decision state: A cognitive information processing perspective. *The career development quarterly*, 59(4), 302-314.
- Chason, A. K., Bullock-Yowell, E., Sampson Jr, J. P., Lenz, J. G., & Reardon, R. C. (2013). Relationships among career thoughts, career interests, and career decision state. *The Canadian Journal of Career Development/Revue canadienne de développement de carrière*. Vol 12 (1)
- Creed, P., Patton, W., & Prideaux, L. A. (2006). Causal relationship between career indecision and career decision-making self-efficacy a longitudinal cross-lagged analysis. *Journal of career development*, 33(1), 47-65.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara
- Çakır, M. A. (2004), "Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37 (2), 1-14.
- Folsom, B., Peterson, G., Reardon, R., & Mann, B. (2002). *Career course effects on academic behavior & retention* (Technical Report No. 34). Tallahassee, FL: Florida State University
- Germeijs, V., & Verschuere, K. (2009). Adolescents' Career Decision-Making Process: Related to Quality of Attachment to Parents?. *Journal of Research on Adolescence*, 19(3), 459-483.
- Ginevra, M. C., Nota, L., Soresi, S., & Gati, I. (2012). Career decision-making profiles of Italian adolescents. *Journal of Career Assessment*, 20(4), 375-389.
- Henderson, K. M. (2009). *The effects of a cognitive information processing career intervention on the dysfunctional career thoughts, locus of control, and career decision self-efficacy of underprepared college students* (Doctoral dissertation, Kansas State University. Manhattan, Kansas).

- Kırdök, O. (2010). *Bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımına göre geliştirilen mesleki karar verme programının sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Kırdök, O. (2015). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencileri İçin Kariyer Kararı Verme Programı*. Ragıp Özyürek(Editör). Ankara: Nobel Yayınları
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Lenz, J. G., Reardon, R. G., Peterson, G. W., & Sampson, J. D. (2001). Applying Cognitive Information Processing Theory. (Eds: Wendy Patton and Mary MacMahon) *Career Development Programs: Preparation for Lifelong Career Decision Making*, 46. First published 2001 by Australian Council for Educational Research Ltd
- Lounsbury, J. W., Hutchens, T., & Loveland, J. M. (2005). An investigation of big five personality traits and career decidedness among early and middle adolescents. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 25-39.
- McLennan, N. A., & Arthur, N. (1999). Applying the cognitive information processing approach to career problem solving and decision making to women's career development. *Journal of Employment Counseling*, 36(2), 82.
- MEB, (2016). Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar adresinden 04.02.2017 tarihinde temin edilmiştir
- Osborne, L. K. (2014). Using a Cognitive Information Processing Approach to Group Career Counseling with Visually Impaired Veterans. *Professional Counselor*, 4(2), 150-158.
- Peterson, G.W., Sampson, J.P., Lenz, J.G. and Reardon, R.C. (2002). A cognitive information processing Approach to career problem solving and decision making. (Eds: Duane Brown and Associates). Career Choice and Development San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company.
- Peterson, G. W., Sampson, J. P., Reardon, R. C., & Lenz, J. G. (2003). Core concepts of a cognitive approach to career development and services. Center for the Study of Technology in Counseling and Career Development, University Center, Florida State University. Retrieved June, 11, 2008.
- Reardon, R. C., Leirer, S. L., & Lee, D. (2007). Charting grades over 26 years to evaluate a career course. *Journal of Career Assessment*, 15, 483-498.
- Reed, C. A., Reardon, R. C., Lenz, J. G., & Leirer, S. J. (2001). A cognitive career course: From theory to practice. *The Career Development Quarterly*, 50, 158-167.

- Sampson, J. P., Lenz, J. G., Reardon, R. C., & Peterson, G. W. (1999). A cognitive information processing approach to employment problem solving and decision making. *The Career Development Quarterly*, 48(1), 3-18.
- Sampson, J. P., Peterson, G. W., Reardon, R. C., & Lenz, J. G. (2000). Using Readiness Assessment to Improve Career Services: A Cognitive Information-Processing Approach. *The Career Development Quarterly*, 49(2), 146-174.
- Sampson, J.P., Reardon, R.C., Peterson, G.W. & Lenz, J.G. (2004). "Career Counseling & Services" Brooks/Cole, Canada
- Saunders, D. E., Peterson, G. W., Sampson, J. P., & Reardon, R. C. (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56(2), 288-298.
- Strohm, D. A. (2008). *The impact of a cognitive information processing intervention on dysfunctional career thoughts and vocational identity in high school students* (Doctoral dissertation, Kansas State University Manhattan, Kansas).
- Super, D. E. (1983). Assessment in career guidance: Toward truly developmental counseling. *Personnel & Guidance Journal*, 61(9).
- Symes, B. A. (1998). Group counselling for vocational decidedness. *Guidance & counseling*, 13(2), 28-32.
- Werner, B. K. (2003). *The impact of a career intervention in a learning community on the career thoughts and career decision self-efficacy of undeclared or undecided first-year university students*. (Doctoral dissertation, Kansas State University, Manhattan, Kansas).
- Yeşilyaprak, B. (2013). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

SUMMARY

It was tested in this study to what extent the vocational decision-making program developed for ninth-grade students by Kırdök (2010) based on the information processing theory affected the vocational indecision levels of tenth-grade students.

To that end, it was designed in quasi-experimental model with control group based on the pretest-posttest model. The research used the pretest-posttest control group design which can also be defined as a 2x2 split-pilot design. The study group was composed of 32 students in total (16 in the experimental group, 16 in the control group) who were attending the tenth grade at Yavuz Sultan Selim Anatolian High School in the city center of Niğde. The Vocational Decision Inventory developed by Çakır (2004) was utilized to determine students pre- and post-program vocational indecision levels in the research. The data were analyzed in SPSS 24.0. In the comparison of experimental and control groups' pretests and posttests, the two-factor ANOVA, which is a parametric test, was applied for repeated measures on a single factor and the margin of error in the research was accepted to be .05. The main effect of the procedure groups (experimental and control), main effect of repeated measures (pretest and posttest) and mutual effect of group-measure (2x2) are tested in this analysis. According to this analysis, significant mutual effect of group-measure indicates the effectiveness of the experimental procedure. Assumption of normal distribution and homogeneity of variance assumption were checked for the data set and the data set was found to be meeting these assumptions.

The findings achieved in the research showed that there was no significant difference between experimental and control group students' pre-test score averages of the Vocational Decision Inventory. Two-factor ANOVA analysis was conducted for repeated measures on a single factor to achieve findings on whether the vocational decision-making program implemented in accordance with the research purpose was effective in mitigating students' vocational indecisions, and the results indicated that being in different procedure groups and a significant difference was found in the vocational indecision scores in favor of the experimental group students at .05 in the analysis. Consequently, the change observed among experimental group students' vocational indecision levels compared to pre-experiment was different that the change observed among control group students' levels. In other words, the implemented vocational decision-making program caused a decrease in students' vocational indecision levels. This finding indicates that the vocational decision-making program tested in the research was effective in decreasing tenth-grade students' vocational indecision levels. In accordance with the purpose of the research, the 10-session vocational decision-making group counseling program was applied to the experimental group students, and the control group students were not intervened with whatsoever. Following this program, the Vocational Decision Inventory was applied to students of both groups as a posttest. The findings obtained in the posttest showed that the vocational decision-making program based on the information processing approach was effective in reducing tenth-grade students' vocational indecision levels. This result indicates that the vocational decision-making program based on information processing approach developed for ninth-grade students can be also implemented with tenth-grade students.

Some of the experimental studies in the related literature found that vocational decision-making group programs were effective in decreasing vocational or career indecision scores, which coincides with these research findings (Aydın, 2002; Çakır, 2003; Kırdök, 2010; Osborne, 2014; Symes, 1998). Among these studies, the ones conducted by Çakır (2003) and Kırdök (2010) were

on the indecision problem experienced by ninth-grade students about field-course selection, similar to this research. The vocational decision-making program which was taken as basis in this research and developed developed by Kırdök (2010) based on the information processing approach was applied to ninth-grade students, and it was concluded in the posttest procedure of that research that the program was effective in reducing ninth-grade students' vocational indecisions.

In accordance with the findings achieved in the research, it is possible to say that the vocational decision-making program may contribute to the solution to decision-making problems experienced by tenth-grade students going through the course selection process. The vocational decision-making program based on the cognitive information processing approach which was tested with the ninth- and tenth-grade students proves to be a functional source that can be implemented by school counselors with both grades. The fact that the research was conducted with the tenth-grade students attending an Anatolian High School can be considered a limitation to the research. It can be recommended that the program is implemented at vocational and technical high schools other than high schools that provide academic education and applied to eleventh- and twelfth-grade students.